

method of research and, accordingly, non-coincident results in conducting the study by both methods.

3. Cooperation with academic and educational institutions for the purpose of exchanging scientific information.

4. Constructive cooperation with colleagues from other departmental institutions in order to exchange experience, unify research methods, terminology, etc.

5. Creation of highly specialized terminological dictionaries of different profiles.

6. Training of new specialists.

7. Cooperation with the relevant ENFSI unit.

УДК 347.948

М. О. Богославська
кандидат юридичних наук,
головний спеціаліст

Генеральна прокуратура України

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ТЕОРІЇ СУДОВИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ

У статті проведено аналіз затребуваності судових лінгвістичних досліджень, нових видів експертиз; досліджуються проблемні питання та особливості розвитку теорії судових лінгвістичних експертиз, методики лінгвістичного моніторингу.

Ключові слова: *судова лінгвістика, судова лінгвістична експертиза, види експертиз, теорія судових лінгвістичних експертиз, методика лінгвістичного моніторингу.*

Демократизація українського суспільства та виникнення сфери публічної політики в 90-х рр. ХХ ст. призвели до появи нових дисциплін прикладної лінгвістики. А саме, виникнення на вітчизняному ґрунті юридичної лінгвістики, політичної лінгвістики, формування напрямку вивчення мови реклами, розвиток прикладних методик лінгвістичного моніторингу мови засобів масової інформації. Метою яких є розвиток лінгвістичної теорії і культури мовлення, а також виявлення змін в структурі суспільної свідомості за даними мови і т.п. До напрямків мовознавства, які успішно розвиваються, відноситься і лінгвістичне консультування – використання знань про структуру і функціонування мови для оптимізації використання мови в ЗМІ, публічній політиці, в викладанні, в законодавчій діяльності, в юридичній сфері, в забезпеченні ефективного документообігу і т.п.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показує, що в лінгвістичній площині теорія лінгвістичних експертиз розглядається як напрям

прикладної лінгвістики і як складова частина «судової лінгвістики». Лінгвістичні експертизи припускають використання знань щодо структури і функціонування мови, отримані в рамках теоретичної лінгвістики. А. Н. Баранов підкреслює, що «типологія лінгвістичних експертиз включає офіційні і неофіційні експертизи, експертизи усної мови, експертизи письмового тексту, експертизи товарних знаків, авторознавчі експертизи, вербально-візуальні експертизи» [1, с.1–6].

До галузи лінгвістичного консультування безпосередньо входить забезпечення проведення лінгвістичних експертиз різної цільової спрямованості – і перш за все для судової сфери, області патентознавства і товарних знаків. Лінгвістичні експертизи в судовій сфері іноді називаються в літературі юрислінгвістикою. У Німеччині близькі напрямки мають найменування – *forensische Linguistik* букв. «судова лінгвістика», *Rechtlinguistik* букв. «правова лінгвістика» [Untersuchungen 1986]. При цьому *forensische Linguistik* найчастіше розуміється як використання знань про функціонування мови в проведенні слідства, а *Rechtlinguistik* охоплює область функціонування мови в суді, мовну форму юридичної аргументації, мовні вимоги до оформлення юридичних документів, інтерпретацію семантики текстів документів і т. д. Звісно, що сфера лінгвістичних експертиз, пов'язаних з використанням знань про функціонування мови, не збігається ні з «юрислінгвістикою», ні з «правовою лінгвістикою». Наприклад, лінгвістична експертиза товарного знака не обов'язково пов'язана з юриспруденцією, хоча і може використовуватися для регулювання правових відносин. Аналогічно, авторознавча експертиза – експертиза щодо встановлення авторства тексту – не завжди передбачає судовий розгляд. Сам термін «експертиза» розуміється в цьому випадку кілька розширено – як вираз думки професійного лінгвіста про ті чи інші мовні феномени. При цьому істотно, що ця думка використовується за межами лінгвістики – в останньому випадку в літературознавстві, історії і т.д. В силу сказаного для позначення даної галузі лінгвістичного консультування природніше використовувати більш розширювальний термін, наприклад, «лінгвістичне експертознавство», «лінгвістична експертологія» або «теорія лінгвістичних експертиз». Перші два терміни містять неологізми, ступінь прийнятності яких неочевидна. Надалі в якості робочого терміна в зазначеному значенні використовується вираз лінгвістична експертологія або теорія лінгвістичних експертиз» [1, с.1–6].

Розвиток міждисциплінарної теорії, а саме загальної теорії судової експертизи в Україні дало початок розвитку приватних теорій судових експертиз, а саме судової лінгвістичної експертизи. Показовим в призмі затребуваності судових лінгвістичних досліджень є існування державного підприємства в складі Національної академії

наук України. Вже з 2005 року в Україні діє та проводить лінгвістичне дослідження різних рівнів складності так зване «Українське бюро лінгвістичних експертиз НАН України» (м.Київ) під керівництвом доктора філологічних наук Богдана Миколайовича Ажнюка. Бюро здійснює лінгвістичні експертизи різного профілю, проводить науково-дослідну, кодифікаційну та інформаційно-консультативну діяльність з юридичної лінгвістики та лінгвістичної експертології. Основні види експертиз, що здійснюються в «Українському бюро лінгвістичних експертиз НАН України»: 1) експертиза текстів у документальних спорах: дослідження спірних інтерпретацій текстів нормативно-правових актів, контрактів, угод, листування, заповітів, розписок і т. ін.; 2) експертиза перекладу в порівнянні з оригіналом: чи еквівалентні тексти, сегменти текстів або окремі їх елементи, як співвідносяться між собою термінологічні позначення в текстах різними мовами і т. ін.; 3) експертиза тексту в справах про захист честі, гідності й ділової репутації: чи містить текст негативну інформацію про особу, в якій формі (твердження, чи оцінного судження) подано інформацію, чи є підстави вважати, що інформацію виражено в брутальній, принизливій або непристойній формі; 4) експертиза тексту щодо закликів, погроз тощо: (1) чи є в тексті заклики, погрози тощо і (2) який зміст цих закликів, погроз тощо; 5) експертиза діалогічного тексту (записи переговорів, розмов, інтерв'ю, обмінів СМС-повідомленнями і т. ін.): чи є в тексті висловлення, що спонукають адресата до вчинення певних дій (наприклад, у справах про шахрайство), приховані засоби мовленнєвого впливу на особу, якщо є, то в чому полягає такий вплив і т. ін.; 6) експертиза тексту в справах про введення в оману (переважно стосується реклами, інструкцій до товарів та лікарських засобів, технічних регламентів, текстових матеріалів на етикетках, упаковці): чи є в текстовому матеріалі лінгвістичні передумови для двозначного тлумачення якихось його елементів або двозначного тлумачення тексту в цілому, чи є в тексті вказівка на те, що ефект від застосування певного засобу є гарантованим і т. ін.; 7) експертиза тексту в справах про розпалювання міжнаціональної ворожнечі: виявлення і аналіз текстових елементів, що викликають негативне ставлення до представників певної етнічної (расової, релігійної) групи, вказують на вищість однієї етнічної (расової) групи над іншими тощо; 8) експертиза документальних записів власних назв: встановлення ідентичності орфографічно відмінних записів власної назви, виконаних однією або кількома мовами, визначення нормативної (рекомендованої) форми запису власної назви українською або іншою мовою. У справах про забезпечення юридичної охорони товарного знака експертиза власних назв зазвичай пов'язана із встановленням подібності власних назв до ступеня сплутування або їх несхожості [2].

З часом удосконалення загальної теорії судових експертиз в Україні сприяло вливанню новітніх междисциплінарних пластів та використанню нових спеціальних знань в різних видах судочинства, запитів, що виникають в ході доказування та суперечок сторін, виділенню нових видів та родів експертиз, потреб експертної практики (виділення нових завдань, питань, об'єктів та методів дослідження).

Показовим є те, що «в кінці 80-х – початку 90-х років ХХ століття склалися об'єктивні передумови формування нової міждисциплінарної теорії – загальної теорії судової експертизи та визнання її більшістю криміналістів (а розробляли її саме криміналісти):

- глибокі соціально-економічні перетворення в країні, розвиток цивільного судочинства істотно збільшили потребу в використанні спеціальних знань, основною процесуальною формою використання яких у всіх видах судочинства була судова експертиза;

- був накопичений великий емпіричний матеріал в окремих родах (видах) експертиз і на цій основі створено цілий ряд приватних теорій цих експертиз, розроблені і систематизовані методи і методики експертного дослідження;

- розроблено методологічні, правові та організаційні засади для різних родів судових експертиз, видокремлено те спільне, що має бути властиве будь-якому роду експертизи, в тому числі і при створенні нових;

- були численні теоретичні та прикладні роботи по загальним і окремим проблемам судової експертизи та судово-експертної діяльності;

- існувала розвинена система державних судово-експертних установ в різних відомствах країни, які координують свою практичну та наукову діяльність, а також з'явилися перші недержавні експертні установи» [3, с.10–18].

Сучасна класифікація лінгвістичних експертиз може проводитися за різними параметрами. Формальні критерії не уявляють істотного інтересу з точки зору власне теорії лінгвістичних експертиз, хоча і впливають на процедуру виконання експертизи і спосіб представлення результату. По формальному параметру лінгвістичні експертизи (і не тільки власне лінгвістичні) поділяються на дві великі групи: офіційні і ініціативні. Офіційні експертизи виконуються за постановою суду і мають статус доказів. Ініціативні експертизи виконуються з ініціативи будь-яких зацікавлених фізичних та юридичних осіб (в тому числі відповідачів і позивачів, адвокатів, приватних фірм, державних організацій, патентних повірених і т. д.). Ініціативні експертизи можуть визнаватися як правомірний доказ тільки за рішенням суду або органів дізнання. За кількістю експертів

різняються комісійні та некомісійні експертизи. Комісійні експертизи виконуються декількома експертами, а некомісійні – лише одним.

В теорії лінгвістиці по об'єкту лінгвістичних експертиз виділяються експертизи усної мови, експертизи письмового тексту і вербально-візуальні експертизи. В експертизах усної мови досліджуються акустичні характеристики мовних висловлювань, зокрема, для визначення автора мовного повідомлення. Якщо в експертизах звукової мови використовується спеціальний інструментарій акустики, фонетики і фонології, то експертизи письмового тексту різноманітні за своєю спрямованістю і використовуваним методикам. В експертизах такого роду може використовуватися і морфологічний аналіз (наприклад, при дослідженні подібності і відмінностей товарних знаків), і синтаксичний аналіз (наприклад, при встановленні синтаксичної складності текстів при встановленні авторства), і семантичний аналіз (наприклад, семантичне дослідження інвектив в експертизах по справам щодо захисту честі і гідності), і аналіз тексту (наприклад, в експертизах за визначенням семантичного подібності текстів), і лінгво-статистичний аналіз (наприклад, в експертизах щодо встановлення авторства). Вербально-візуальні експертизи в якості об'єкта для дослідження мають складно організований феномен – поєднання вербальної і невербальної інформації, тобто комбінація тексту і зображення. Це виявляється необхідним, наприклад, при оцінці ступеня близькості товарних знаків, коли по набору символів, графем або «буквоподібних» елементів товарні знаки близькі, але зображально подані по-різному (наприклад, по товарному знаку AIGLE та ін.). Аналіз зображення і тексту в єдності потрібно і в тих випадках, коли семантика тексту або його фрагментів, що ілюструють зображенн На сьогоднішній така експертиза як лінгвістична активно розвивається в теоретичному і методологічному плані, стає більш затребуваною в процесі слідчих і судових дій [4, с.175]. Лінгвістична експертиза для вирішення своїх питань використовує спеціальні знання в галузі лінгвістики, соціолінгвістики, психолінгвістики тощо.

Перелік посилань

1. Баранов А. Н. Теория лингвистических экспертиз как направление прикладной лингвистики [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.dialog-21.ru/media/2489/baranov.pdf>
2. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Українське_бюро_лінгвістичних_експертиз_НАН_У_країни
3. Россинская Е. Р. Современная судебная экспертология – наука о судебной экспертизе и судебно-экспертной деятельности // Теория и практика судебной экспертизы. 2015. № 4 (40). С. 10–18.
4. Вул С. М. Теоретические и методические вопросы криминалистического исследования письменной речи. Москва, 1977. 40 с.

АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ТЕОРИИ СУДЕБНЫХ ЛИНГВИСТИЧЕСКИХ ЭКСПЕРТИЗ

М. А. Богославская

В статье проведен анализ востребованности судебных лингвистических исследований, новых видов экспертиз; исследуются проблемные вопросы и особенности развития теории судебных лингвистических экспертиз, методики лингвистического мониторинга.

Ключевые слова: судебная лингвистика, судебная лингвистическая экспертиза, виды экспертиз, теория судебных лингвистических экспертиз, методика лингвистического мониторинга.

TOPICAL ISSUES OF THE THEORY OF FORENSIC LINGUISTIC EXPERTISE

M. Bohoslavka

The article analyzes the demand for forensic linguistic research, new types of expertise; it is also researched the problem issues and peculiarities of the development of the theory of forensic linguistic examinations, methods of linguistic monitoring.

Key words: forensic linguistics, forensic linguistic expertise, types of expertise, the theory of forensic linguistic expertise, the method of linguistic monitoring.

УДК 343.98

А. М. Лисенко
кандидат юридичних наук, доцент

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ПІДРОБЛЕНІ ПІДПИСИ, ЯК ОБ'ЄКТИ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

У статті розглядаються питання криміналістичного дослідження підписів, виконаних з наслідуванням оригіналу, а також підписів, виконаних печаткою факсиміле та технічними приладами «Autopen».

Ключові слова: *несправжні підписи, факсиміле, технічне виконання підписів факсиміле.*

У судовому почеркознавстві криміналістичне дослідження підписів від імені певних осіб відноситься до категорії складних експертиз особливо, якщо це несправжні підписи, виконані з наслідуванням оригіналу та попереднім тренуванням виконавця їх виконувати. Такі підписи були об'єктами наукових досліджень Ароцкера Л. Е.,